

Мудрак Руслан Петрович,

доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри економіки,

Уманський національний університет садівництва

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1189-5463>

mrp1974@ukr.net

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті досліджено сучасний стан розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. Вказується на те, що в країні зберігається стійка тенденція скорочення сільського населення. Стверджено, що однією із головних причин депопуляції сільських територій є незадовільний рівень розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів – медичного, транспортного, торговельного та побутового обслуговування сільських жителів. Зроблено припущення, що двома найважливішими елементами соціальної інфраструктури села є його забезпечення, альтернативними традиційним способам обігріву житла, опалювальними агрегатами, та упорядкування й підтримання у належному стані доріг із твердим покриттям приміського сполучення. Вказано на те, що модернізація системи опалення житла сільських територій потребує спеціальної державної програми на зразок існуючої програми здешевлення споживчих кредитів для утеплення житлових будинків.

Ключові слова: сільські території, депопуляція, соціальна інфраструктура, медичне обслуговування, дороги, громадський транспорт, торговельні заклади, побутові умови.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку сільських територій України є актуальною соціально-економічною проблемою. Це обумовлено тим, що на сільських територіях проживає більше третини населення нашої країни, тут зосереджена головна частина природно-ресурсного потенціалу, який є безальтернативною умовою розвитку вітчизняного агропродовольчого виробництва, сільські території України також мають високий рівень туристично-рекреаційного потенціалу тощо. Як з етичної, так і з економічної точки зору головною цінністю сільських територій країни є люди, які там проживають. Тому що лише людська праця може забезпечити повне і найбільш ефективно використання ресурсного потенціалу сільських територій.

Динаміка кількості населення, яке проживає в сільській місцевості є негативною. Головними причинами цього є низький рівень доходів та незадовільний розвиток соціальної інфраструктури сільських населених пунктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток сільських територій є популярною темою досліджень, особливо в середовищі вчених-аграрників та експертів із розвитку регіональної економіки. Зокрема, це праці Павлова О. І. [1], Маліка М. Й. [2], Хвесика М. А. [3], Саблука П. Т. і Кропивка М. Ф. [4, 5], Рябоконея В. П. [6], Дієсперова В. С. [7], Булавки О. Г. [8], Шпикуляка О. Г. [9], Лупенка Ю. О. [10] та ін. Разом з тим, зважаючи на такі обставини, як незавершеність аграрної реформи та початок реформи децентралізації, створення зони вільної торгівлі Україна-ЄС тощо, проблема забезпечення сталого розвитку сільських територій – далека від вирішення. Що і обумовлює необхідність подальших досліджень в даному напрямі.

Мета дослідження - з'ясувати актуальний стан соціальної інфраструктури сільських територій країни, визначити її найбільш критичні точки, обґрунтувати заходи по ліквідації виявлених проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні зберігається стійка тенденція скорочення чисельності населення, в тому числі і сільського (рис. 1). Середньорічний темп скорочення чисельності сільського населення випереджає аналогічний показник для міського населення: -0,94% проти -0,61% відповідно. Якщо припустити, що така тенденція

зберігатиметься, то через 46 років сільське населення України скоротиться вдвічі – з нинішніх 13015,4 до 6507,7 тис. осіб, а через 92 роки зникне повністю.

Серед причин скорочення сільського населення України слід розрізняти об’єктивні та суб’єктивні. Головними об’єктивними причинами є:

- урбанізація. Це загальносвітовий процес скорочення сільського і зростання міського населення. Причиною дії даної закономірності є приналежність і популяризація урбаністичної культури – різноманітніше соціальне оточення, вищий потенціал комунікацій та доступу до hi-tech, ширший діапазон можливостей для вибору сфери заробітку та розваг і т.д.;
- інтенсифікація сільськогосподарського виробництва. Зростаюча механізація та автоматизація виробничих процесів у сільському господарстві скорочують використання живої праці і зменшують попит на робочу силу в даному секторі економіки.

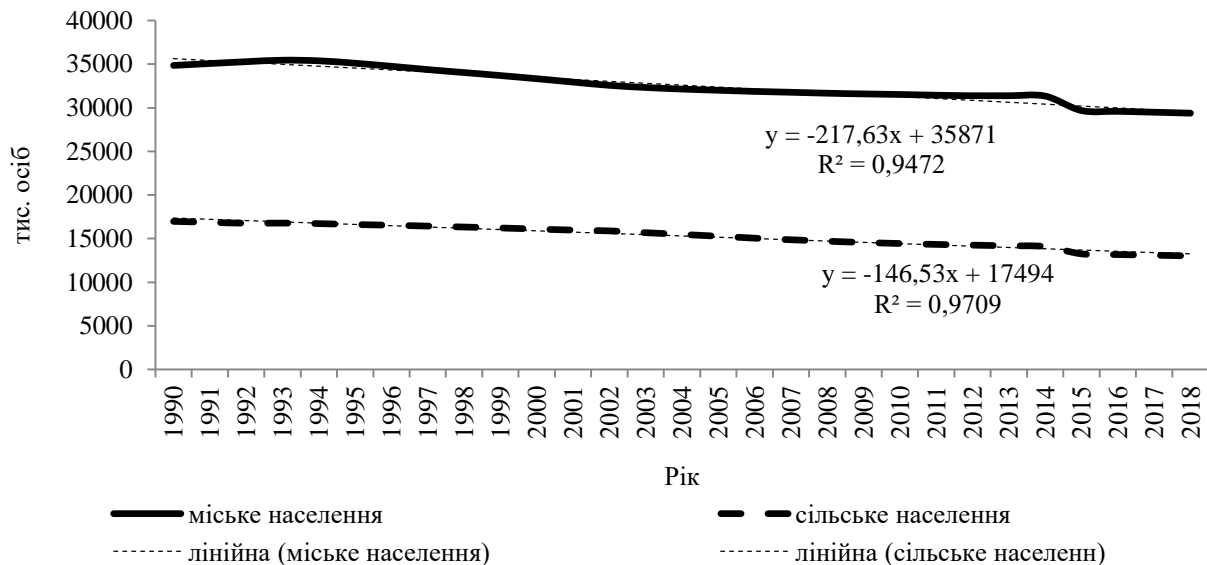

Рис. 1. Динаміка чисельності міського та сільського населення України, тис. осіб

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>

Головними суб’єктивними причинами є:

- нижчий рівень доходів найманих працівників у сільській місцевості порівняно із можливостями працевлаштування в місті;
- нижчий рівень розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості порівняно із містом.

Зважаючи на тематичну спрямованість дослідження, більш детально зупинимося на другій суб’єктивній причині – недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури у сільській місцевості. Гостра актуальність даної проблеми підтверджується результатами опитування домогосподарств щодо їх оцінки власних побутових умов [11]. Так, у середньому 97% міських жителів та 93% жителів села вважають ознаками бідності відсутність нормальних житлових умов домогосподарства (водогін у житлі, ванна або духова кімната всередині житла, туалет зі зливом всередині житла тощо). При цьому фактично страждали від їх відсутності у середньому лише 6% обстежених міських домогосподарств і 40% сільських домогосподарств.

Погані побутові умови залишаються одним із найбільш проблематичних питань соціальної інфраструктури сільських територій України (табл. 1).

В період з 2009 по 2017 рр. частка сільського житла, обладнаного централізованим водопостачанням, збільшилася лише на 9 п. п., а каналізацією, ванними кімнатами, природним газом та гарячим водопостачанням на 9,3, 7,8, 3,6 та 11,2 п. п. відповідно. Швидше за все мова йде про приміські сільські населені пункти, що знаходяться в ареалі мегаполісів. Зрозуміло, що за ситуації, коли менше третини сільських жителів мають можливість користуватися сучасними побутовими зручностями, у них зникає мотивація залишатися в селі. Особливо це стосується молоді.

Обладнання житлового фонду, %

Рік	Місце проживання	водопроводом	каналізацією	централізованим опаленням	ваннами (душовими)	природним газом	гарячим водопостачанням
2009	міські поселення	76	74,9	75	71,8	82,2	60,6
	сільська місцевість	22,5	18,4	1,6	16,1	50,2	7,9
2013	міські поселення	76,9	75,8	76,2	72,8	84,6	61,2
	сільська місцевість	27,4	23,3	1,4	20,8	51,3	12,7
2017	міські поселення	77,3	76,4	73	74,2	85,5	62,8
	сільська місцевість	31,5	27,7	1,2	23,9	53,8	19,1

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>

Такою ж актуальною є проблема доступу по медичних послуг (табл. 2). В період з 2009 по 2017 рр. зросла кількість сільських домогосподарств, які, при виникненні потреби, не змогли отримати медичну допомогу, придбати ліки чи медичне приладдя. Як бачимо, частка домогосподарств, які потребували медичної допомоги, але не отримали її в сільській місцевості зросла на 11 п. п., проти 8,4 п. п. для міських поселень. При цьому частка домогосподарств, які потребували допомоги, але не отримали її в загальній чисельності населення відповідної території зросла:

- в міських поселеннях з 7,7 до 9,9%;
- в сільській місцевості з 6,6 до 11%.

Таблиця 2

Кількість домогосподарств, в яких хто-небудь з членів протягом останніх 12 місяців при потребі не зміг отримати медичну допомогу, придбати ліки та медичне приладдя

Показник	2009 рік		2013 рік		2017 рік	
	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість
Тисяч	2441,2	967,5	2691,2	978,5	2918,7	1435,1
У % до кількості домогосподарств, у яких хто-небудь з членів потребував методичної допомоги, придбання ліків та медичного приладдя	21,1	19,2	23,4	19,4	29,5	30,2

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>

Найбільш критичною групою сільських жителів щодо проблем із наданням медичної допомоги є діти, вагітні жінки та люди похилого віку. Сільські жінки фертильного віку, які в минулому мали негативний досвід пологів чи медичного нагляду за новонародженими або хворими дітьми мають найвищу мотивацію міграції в місто. Поряд із матеріальними проблемами сільських домогосподарств, відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю – ще одна важлива причина неналежного медичного обслуговування жителів сільських територій (табл. 3). Так, з 2009 по 2017 рр. на 147,2 тис. збільшилася кількість сільських домогосподарств, які мали потребу, але не могли відвідати лікаря.

Таблиця 3

Кількість домогосподарств, в яких хто-небудь з членів не міг отримати відповідних медичних послуг та головні причини цього

Показник	2009 рік		2013 рік		2017 рік	
	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість
Придбати ліки, тис. домогосподарств	2029,7	799,1	2179,7	860,7	2565,4	1282
З причин, %:						
занадто висока вартість	98,3	97,6	96	96,3	97,6	98,2
не змогли знайти	1,1	1,7	2,5	3,3	2,2	1,7
Відвідати лікаря, тис. домогосподарств	978,6	470,6	1338	596,2	1086,2	617,8
З причин, %:						
відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю	4,3	17	10,8	21,4	8,1	32,8
занадто висока вартість послуг	84,9	81	75,3	73,4	80,1	63,5
Відвідати стоматолога, тис. домогосподарств	529,3	273,8	829,6	368,5	986,1	497,2
З причин, %:						
відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю	0,1	4,3	0,5	0,3	0,4	3,7
занадто висока вартість послуг	95,2	95,6	98,8	98,2	98,9	96,3
Провести медичні обстеження, тис. домогосподарств	996	430,5	1317,1	572,9	1438,3	821,6
З причин, %:						
відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю	1,3	7,4	7,1	14,6	3,2	9
занадто висока вартість послуг	97,1	91,4	90,8	83,3	94,1	90,9
Отримати лікувальні процедури, тис. домогосподарств	485	187,9	681,5	306,8	765,2	402,8
З причин, %:						
відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю	0	10,9	1,9	7	2,1	14
занадто висока вартість послуг	97,5	86,8	97,6	93	96,9	85,9
Отримати лікування у стаціонарі, тис. домогосподарств	1142	443,2	1267,6	552	1378,9	828,2
З причин, %:						
відсутність відділення потрібного профілю	0,9	1,4	2,5	9,6	0,5	3,2
занадто висока вартість лікування	98,6	98,3	96,2	89	98,8	96,6

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>

При чому вага причини «відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю» зростає майже в 2 рази – з 17 до 32,8%.

Вдвічі збільшилася кількість сільських домогосподарств, які не змогли пройти медичний огляд – з 430,5 до 821,6 тис. При цьому, якщо вага причини «занадто висока вартість послуг» зменшилася з 91,4 до 90,9%, то вага причини «відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю» зростає – з 7,4 до 9%.

Те ж саме стосується і отримання лікувальних процедур та отримання лікування в стаціонарі. З чого можна зробити висновок, що кількісні і якісні характеристики медичного обслуговування жителів сільських територій погіршилися.

Порівняно із містянами, також погіршується рівень торговельного обслуговування сільських жителів (табл. 4).

Таблиця 4

**Забезпеченість міського та сільського населення України
торгівельною інфраструктурою**

Показник	2009 рік		2013 рік		2017 рік	
	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість
Забезпеченість населення, на 10 тис. осіб:						
об'єктами торгівлі, од.	15	12	15	9	11	6
торговою площею в магазинах, м ²	2251	636	2745	580	2387	491

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>

В міських поселеннях в період з 2009 по 2017 рр. дещо скоротилася кількість торговельних закладів, проте зросла торгова площа магазинів. Відбулося це завдяки закриття низькорентабельних малих торговельних точок із обмеженим асортиментом товарів. Переважно за рахунок магазинів «Укркоопспілки». Натомість збільшилася кількість приватних магазинів і, що особливо важливо, торговельних центрів. Останні дозволяють домогосподарствам заощадити час та гроші за рахунок компактного розміщення широкого асортименту товарів і відносно нижчих цін. Однак, в сільській місцевості відбулося скорочення і об'єктів торгівлі, і торгової площі магазинів. Об'єктивною причиною цього стало як зменшення кількості сільських населених пунктів, так і скорочення сільського населення. В результаті збільшується кількість сільських населених пунктів, особливо із числа віддалених від районних та обласних адміністративних центрів, у яких взагалі немає магазинів.

Для тих жителів сільської місцевості, які не володіють власними транспортними засобами або не можуть ними керувати, можливості відвідування районних та обласних адміністративних центрів за допомогою громадського транспорту зменшилися. Причиною цього є скорочення залізничного та автобусного парку країни, зменшення кількості приміських рейсів (залізничних та автобусних), зростання вартості проїзду. Наприклад, за період з 2000 по 2017 рр. кількість пасажирських вагонів у залізничному транспорті України скоротилася з 9 до 4,5 тис. од. Усе це призвело до значного зменшення пасажирообігу у приміському сполученні (табл. 5).

Таблиця 5

Відправлення (перевезення) пасажирів у приміському сполученні, млн. осіб

Вид транспорту	Рік									
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017 до 2000, %
Залізничний	454	385	365	370	369	350	350	346	119	26,2
Автомобільний (автобуси)	718	727	655	635	621	539	460	407	392	54,6

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>

За період з 2000 по 2017 рр. чисельність сільського населення скоротилася на 18,6%, тоді як кількість пасажирів у приміському сполученні за цей же період зменшилася на залізниці на 73,8%, на автобусних маршрутах – на 45,4%. Отже, головною причиною зменшення приміського пасажирообігу є погіршення рівня транспортного обслуговування жителів сільських територій. Однією із головних причин погіршення транспортного обслуговування жителів сільських територій є незадовільний стан українських доріг (рис. 2).

Так, за період з 2000 по 2017 рр. довжина автомобільних доріг місцевого значення з твердим покриттям зменшилася із 150,7 до 114,7 тис. км. В аналізованому періоді зросла лише довжина доріг V найнижчої категорії.

У зв'язку з обмеженим фінансуванням біля 90% автомобільних доріг загального користування не ремонтували понад 30 років; вони не відповідають сучасним вимогам як за міцністю (39,2%), так і за рівністю (51,1%) [12].

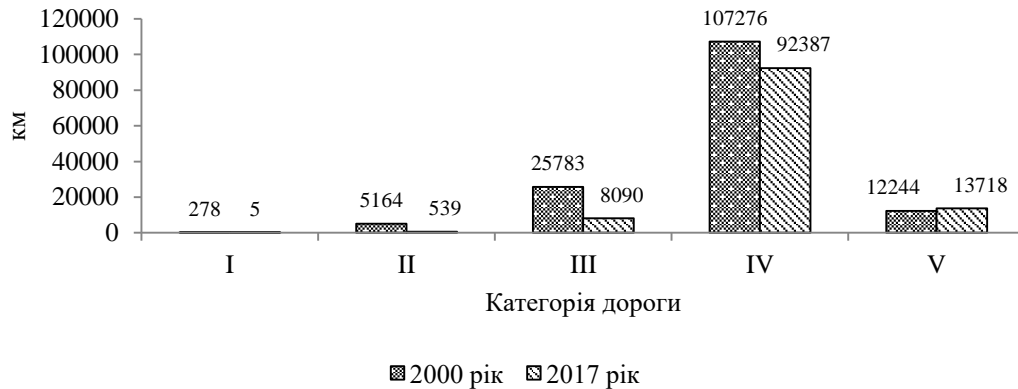

Рис. 2. Автомобільні дороги України загального користування місцевого значення з твердим покриттям за категоріями, км*

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>

Досвід спілкування із жителями сільських територій дає змогу стверджувати, що двома найважливішими елементами соціальної інфраструктури села є його забезпечення, альтернативними традиційним способом обігріву житла, опалювальними агрегатами, та упорядкування й підтримання у належному стані доріг із твердим покриттям приміського сполучення.

Традиційними способами обігріву житла сільського населення є пічне опалення та твердопаливні водяні котли старої конструкції. Головними їхніми недоліками є:

- низький коефіцієнт корисної дії (твердопаливні водяні котли старої конструкції) та обмежена площа обігріву (пічне опалення);
- надмірна амплітуда коливання температури всередині приміщення – жарко ввечері та холодно зранку;
- конструктивні особливості не передбачають гаряче водопостачання;
- відносно високі затрати праці при обслуговуванні;
- висока вартість експлуатації.

На останньому пункті зупинимося детальніше:

1) середня вартість пічного опалення селянського будинку ($\approx 100 \text{ м}^2$) без зручностей за опалювальний сезон (6 міс.) – 18,9 тис. грн.:

- вугілля – приблизно 2 тонни за ціною 6700 грн. (станом на 15.02.2019р. [13]) – 13400 грн.;
- дрова – приблизно 5 складометрів за ціною 1100 грн.13 – 5500 грн.;

2) середня вартість опалення селянського будинку ($\approx 100 \text{ м}^2$) без зручностей твердопаливним (звичайним) котлом за опалювальний сезон (6 міс.) – 32,3 тис. грн.:

- вугілля – приблизно 4 тонни за ціною 6700 грн.13 – 26800 грн.;
- дрова – приблизно 5 складометрів за ціною 1100 грн.13 – 5500 грн.;

Для порівняння приведемо приблизну вартість опалення селянського будинку ($\approx 100 \text{ м}^2$) зі зручностями газовим двоконтурним котлом:

- 1800 м^3 за опалювальний сезон (300 м^3 за місяць) за ціною 8,56 грн. за 1 м^3 – 15,4 тис. грн., включаючи гаряче водопостачання.

На відміну від пічного опалення та твердопаливних котлів старої конструкції, експлуатація газових котлів, крім нижчих витрат на обслуговування, дає змогу:

- забезпечити відсутність помітних коливань температури всередині приміщення;
- забезпечити власне гаряче водопостачання та обладнання санвузла.

Крім газових котлів, альтернативою пічному опаленню та твердопаливним водяним котлам старої конструкції є сучасні твердопаливні (піролізні) та електрокотли. Вартість їх експлуатації є ще дешевшою. Проте вона потребує спеціальних навичок обслуговування, будівництво котельні (піролізні котли) та суттєве технічне переоснащення (будівництво додаткових трансформаторних станцій, високовольтних ліній тощо), додаткових матеріальних витрат на купівлю опалювального агрегату, його монтаж та обслуговування. Отже, модернізація системи опалення сільських територій потребує спеціальної державної програми на зразок існуючої програми здешевлення споживчих кредитів для утеплення житлових будинків.

Упорядкування й підтримання у належному стані доріг із твердим покриттям приміського сполучення дозволить вирішити кілька важливих завдань життєзабезпечення сільських територій:

- сприятиме збільшенню кількості рейсів автобусів приміського сполучення та зменшенню витрат часу на дорогу;
- підвищить швидкість прибуття бригад невідкладної медичної допомоги;
- збільшить потік туристів до сільських населених пунктів, які володіють складовими потенціалу «зеленого туризму», що сприятиме розвитку останнього;
- збільшить кількість підприємців у сфері роздрібною торгівлі, які формують пропозицію на місцевих (сільських) базарах;
- сприятиме розвитку сільськогосподарської сфери виробництва, що підвищить попит на робочу силу збоку відповідних підприємств та самозайнятість в особистих селянських господарствах.

Висновки:

1. У середньому 97% міських жителів та 93% жителів села вважають ознаками бідності відсутність нормальних житлових умов домогосподарства (водогін у житлі, ванна або духова кімната всередині житла, туалет зі зливом всередині житла тощо). При цьому фактично страждали від їх відсутності у середньому лише 6% обстежених міських домогосподарств і 40% сільських домогосподарств.

2. За ситуації, коли менше третини сільських жителів мають можливість користуватися сучасними побутовими зручностями, у них зникає мотивація залишатися в селі. Особливо це стосується молоді.

3. В період з 2009 по 2017рр. зросла кількість сільських домогосподарств, які, при виникненні потреби, не змогли отримати медичну допомогу, придбати ліки чи медичне приладдя.

4. Поряд із матеріальними проблемами сільських домогосподарств, відсутність медичного спеціаліста потрібного профілю – ще одна важлива причина неналежного медичного обслуговування жителів сільських територій.

5. Порівняно із містянами погіршується рівень торговельного обслуговування сільських жителів – з 2009 по 2017 рр. в сільській місцевості відбулося скорочення об'єктів торгівлі і торгової площі магазинів.

6. Для тих жителів сільської місцевості, які не володіють власними транспортними засобами або не можуть ними керувати, можливості відвідування районних та обласних адміністративних центрів за допомогою громадського транспорту зменшилися. Причиною цього є скорочення залізничного та автобусного парку країни, зменшення кількості приміських рейсів (залізничних та автобусних), зростання вартості проїзду.

7. Однією із головних причин погіршення транспортного обслуговування жителів сільських територій є незадовільний стан доріг приміського сполучення.

8. Двома найважливішими елементами соціальної інфраструктури села є його забезпечення, альтернативними традиційним способом обігріву житла, опалювальними агрегатами, та упорядкування й підтримання у належному стані доріг із твердим покриттям приміського сполучення.

Модернізація системи опалення житла сільських територій потребує спеціальної державної програми на зразок існуючої програми здешевлення споживчих кредитів для утеплення житлових будинків.

Перспективним напрямом подальших досліджень із даної тематики є розробка державної програми відновлення соціальної інфраструктури сільських територій у якій, окрім іншого, доцільно обґрунтувати механізм співучасті у її фінансуванні центрального та місцевих органів влади, землекористувачів.

Список використаної літератури

1. Павлов О. І. Агроекономічний, фізико-економічний, соціо-економічний та руралістичний підходи до дослідження сільських територій. *Економіка АПК*. 2016, №1. С. 56-62.
2. Малік М. Й., Забуранна Л. В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК*. 2017, №7. С. 5-14.
3. Хвесик М. А., Хвесик Ю. М. Сталій розвиток територій як основа стратегії розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2013, №1. С. 66-76.
4. Саблук П. Т., Кропивко М. М. Особливості стратегічного планування розвитку сільської територіальної громади. *Економіка АПК*. 2018, №3. С. 5-13.
5. Кропивко М. Ф. Організація та планування комплексного розвитку агропромислового виробництва і сільських територій в умовах децентралізації владних повноважень. *Економіка АПК*. 2014, №7. С. 109-121.
6. Рябоконт В. П., Рарок Л. А. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. *Економіка АПК*. 2016, №4. С. 56-65.
7. Дієсперов В. С. Сільські території як об'єкти організації економічної діяльності. *Економіка АПК*. 2014, №5. С. 56-64.
8. Булавка О. Г. Теоретико-методичні та організаційні основи розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2016, №6. С. 104-109.
9. Шпикуляк О. Г., Мазур Г. Ф. Інституційні засади формування соціального капіталу в механізмі розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2014, №8. С. 63-68.
10. Лупенко Ю. О. Стан та перспективи сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2017, №6. С. 7-10.
11. Статистичний збірник «Самооцінка домогосподарствами доступності окремих товарів та послуг у 2017 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2017 року)». К.: Державна служба статистики України, 2018. 116 с.
12. Технічний стан автомобільних доріг загального використання. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/tehnicniy-stan-avtomobilnih-dorig-avtomobilnih-dorig-zagalnogo-vikoristannya.html>
13. Якісне вугілля оптом і в роздріб Умань. URL: <http://uman-ugol.com.ua/>

References

1. Pavlov, O. I. (2016). Ahroekonomichniy, fizyekonomichniy, sotsioekonomichniy ta ruralistychniy pidkhody do doslidzhennia sil'skykh terytorii [Agroeconomic, physioeconomic, socioeconomic and ruralistic approaches to the study of rural areas]. *Ekonomika APK*, 1, 56-62.
2. Malik, M. Y., Zaburanna, L. V. (2017). Rozvytok sil'skykh terytorii v umovakh detsentralizatsii vlady [Rural development in terms of decentralization the authority]. *Ekonomika APK*, 7, 5-14.
3. Khvesyk, M. A., Khvesyk, Y. M. (2013). Stalyi rozvytok terytorii yak osnova stratehii rozvytku ahrarnoho sektoru [Sustainable development of territories as a basis for strategies of agrarian development]. *Ekonomika APK*, 1. 66-76.
4. Sabluk, P. T., Kropyvko, M. M. (2018). Osoblyvosti stratehichnoho planuvannia rozvytku sil'skoi terytorialnoi hromady [Features of strategic planning of rural territorial community development]. *Ekonomika APK*, 3, 5-13.
5. Kropyvko, M. F. (2014). Orhanizatsiia ta planuvannia kompleksnoho rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva i sil'skykh terytorii v umovakh detsentralizatsii vladnykh povnovazhen [Organization and planning of agroindustrial production and rural area complex development under the conditions of power decentralization]. *Ekonomika APK*, 7, 109-121.
6. Riabokon, V. P., Rarok, L. A. (2016). Rozvytok sotsialnoi infrastruktury sil'skykh terytorii [Problems of development of social infrastructure of rural territories]. *Ekonomika APK*, 4, 56-65.
7. Diiesperov, V. S. (2014). Sil'ski terytorii yak obiekty orhanizatsii ekonomichnoi diialnosti [Rural territories as economic entities]. *Ekonomika APK*, 5, 56-64.
8. Bulavka, O. H. (2016). Teoretyko-metodychni ta orhanizatsiini osnovy rozvytku sil'skykh terytorii [Theoretical methodological and organizational basis for the development of rural areas]. *Ekonomika APK*, 6, 104-109.

9. Shpykuliak, O. H., Mazur, G. F. (2014). Instytutsiini zasady formuvannia sotsialnoho kapitalu v mekhanizmi rozvytku silskykh terytorii [Institutional framework of formation of social capital within the mechanism of the development of rural territories]. *Ekonomika APK*, 8. 63-68.
10. Lupenko, Yu. O. (2017). Stan ta perspektyvy staloho rozvytku silskykh terytorii [State and prospects of sustainable rural development]. *Ekonomika APK*, 6, 7-10.
11. State Statistics Service of Ukraine (2018). *Statystychnyi zbirnyk «Samootsinka domohospodarstvamy dostupnosti okremykh tovariv ta posluh u 2017 rotsi (za danymy vybirkovoho opytuvannia domohospodarstv u zhovtni 2017 roku)»* [Statistical Collection «Household self-assessment of availability of selected goods and services in 2017 year»], Kyiv.
12. *Tekhnichniy stan avtomobilnykh dorih zahalnoho vykorystannia* [Technical condition of general-purpose roads] (2019). Ministry of Infrastructure of Ukraine. Available at: <https://mtu.gov.ua/content/tehnichniy-stan-avtomobilnih-dorig-avtomobilnih-dorig-zagalno-go-vikoristannya.html>
13. Sale of high quality coal wholesale and retail in Uman (2019). Available at: <http://uman-ugol.com.ua/>

Mudrak Ruslan Petrovich

D.Sc. (Economics), Professor,
Head of the department of Economics,
Uman National University of Horticulture,
Uman, Ukraine

THE SOCIAL INFRASTRUCTURE OF RURAL TERRITORIES

Introduction. *The dynamics of the population number in a rural area has a negative trend. The main reasons are the low level of income and unsatisfactory development of the social infrastructure of rural populated areas.*

Purpose. *The aim of the research is to study an actual state of social infrastructure in the rural areas, to detect the most vulnerable points, and to substantiate the measures aimed at solving the detected problems.*

Methods. *In the process of research, the following methods were used: scientific abstraction, analysis and synthesis, observation and comparison, empirical, rows of dynamics, averages and others.*

Results. *On average, 97% of urban inhabitants and 93% of rural inhabitants consider the lack of normal housing facilities and living conditions of a household to be the signs of poverty. But in fact, only 6% of urban households and 40% of rural households under study suffered from their lack.*

Limited access to medical healthcare services is a challenging issue for the inhabitants of rural areas. In the period from 2009 to 2017, there was an increase in the number of rural households, that couldn't get medical help when needed or buy medicine and medical equipment.

Compared to the urban residents the level of retail sale service of rural residents is decreasing. The reduction of retail outlets and shopping floor space in the rural area is continuing. The level of the transportation service in the rural areas has also worsened.

The opinion poll of rural inhabitants enables us to state that two main elements of a village infrastructure are its provision with alternative ways of heating the accommodation, heating units, repairing and maintaining the suburban roads with a hard surface in an appropriate state.

Originality. *A detailed description of the actual state of the social infrastructure of rural areas is given. The assumption has been made that the most essential elements of the social infrastructure of a village are its provision with the alternative ways of heating accommodation, heating units, repairing and maintaining the suburban roads with a hard surface in an appropriate state. The necessity to update the heating system of rural areas was substantiated and the suggestion was made as to a special state program of its financing.*

Conclusion. *In the conditions when less than one third of a rural inhabitant has the possibility to use modern amenities, they lose the motivation to remain in the village. Therefore, an effective tool to develop rural areas is the renewal and development of their social infrastructure which shouldn't be inferior to the analogous urban one when it comes to housing and living conditions.*

Key words: *rural territories, depopulation, social infrastructure, medical care, roads, public transport, shopping enterprises, living conditions.*

Одержано редакцією: 11.01.2019
Прийнято до публікації: 01.02.2019